

30. Slovnyk synonimiv ukraïnskoi movy : v 2 t. / [uklad. A. A. Buriachok, H. M. Hnatiuk, S. I. Holovashchuk ta in.]. Kyiv : Nauk. dumka, T. 1, 1999. 1026 s.; T. 2, 2000. 944 s.
31. Slovnyk ukraïnskoi movy : v 11t. Kyiv : Nauk. dumka, 1970–1980. T. 1–11.
32. Suchasna ukraïnska literaturna mova. Leksyka i frazeolohiia / za zah.red. I.K. Bilodida. Kyiv : Naukova dumka, 1973. 438 s.
33. Suchasna ukraïnska literatura mova / [za zah. red. M. Ya. Pliushch]. 2-e vyd., pererob. i dop. Kyiv : Vyshcha shk., 2000. 430 s.
34. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv. Kyiv : Dovira, 2000. 789 s.
35. Ukraïnska mov. Entsyklopediia / red. Rusanivskiy V.M., Taranenko O.O. Kyiv : Ukr. entsyklopediia, 2000. 752 s.
36. Chaika I.V., Ivanytska N.B. Poniatiino-terminolohichna vyznachenist slovo nazvy «samoaktualizatsiia». *Aktualni problemy suchasnoi nauky ta naukovykh doslidzhen*: zb. nauk. prats. Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2018. Vyp 10(3). S. 226–229.
37. Shevchenko Yu. Suchasna ukraïnska mova: dovidnyk. Kyiv : Lybid, 1993. 336 s.

Іваницька Ніна Лаврентіївна, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна).

Иваницкая Нина Лаврентьевна, доктор филологических наук, профессор кафедры украинского языка Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского (Украина).

Ivanytska Nina, Doctor of Philology, Professor, Ukrainian Language Department, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine).

Завальнюк Інна Яківна, доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна).

Завальнюк Инна Яковлевна, доктор филологических наук, профессор, декан факультета филологии и журналистики имени Михаила Стельмаха Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского (Украина).

Zavalniuk Inna, Doctor of Philology, Professor, Dean of Faculty of Philology and Journalism named after Mykhailo Stelmakh, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine).

Стаття надійшла: 04.11.2020

Статтю прийнято до друку: 11.11.2020

УДК 81:39

DOI 10.31652/2521-1307-2020-31-33-45

ПОНЯТТЯ «МОВА» У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ ПРАЗЬКОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО ГУРТКА

Леся Солдатова

Київський університет імені Бориса Грінченка
Україна, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2
e-mail: l.soldatova@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0002-0250-1007

Статтю присвячено дослідженню сутності одного з важливих питань лінгвістичної термінології – поняттю «мова» в дослідженнях представників Празького лінгвістичного гуртка.

Існує потреба детермінації використовуваних понять та закономірностей їхнього розвитку в глобальному мисленні у різні історичні періоди розвитку людства для створення інформативної цілісності.

Поняття «мова» інтернаціоналізоване у всіх соціумах й активно у використанні. Без його розуміння складно проводити дослідження, формувати правила та норми використання комунікативних інструментаріїв.

За структурними позиціями тлумачної формули змісту поняття (ТФЗП) проведено детальний аналіз внутрішньо понятійних, смислорозрізнявальних та структуроутворювальних зв'язків і відношень. У дослідженнях представників Празького лінгвістичного гуртка виявлено спільні елементи та протилежності всередині поняття «мова» та поза ним для витлумачення його сутності, основ і принципів існування, взаємозв'язків та взаємозалежностей, законів і закономірностей, законів нормування мови для досягнення аутентичного кодування інформації, визначення функціональної сутності та протилежностей усередині поняття, які характеризують процес його розвитку в різні історичні періоди.

У дослідженні використано та доповнено структуру ТФЗП, яка відповідає основним загальнонауковим знанням, затвердженим практикою буття людства, та дає змогу унормувати уявлення про поняття. Такий метод дослідження сприяє загальному пізнанню понять та чітко окреслених спеціальних понять (термінів), які є динамічними й схильними до розвитку.

За результатами проведеного дослідження представлені пов'язані елементи змісту, сутність, зв'язки та відношення всередині поняття за структурними позиціями ТФЗП і синтезовано дефініцію поняття «мова» в дослідженнях представників Празького лінгвістичного гуртка.

Ключові слова: мова, інформація, концепт, тлумачна формула змісту поняття, Празький лінгвістичний (мовознавчий) гурток.

ПОНЯТИЕ «ЯЗЫК» В ИССЛЕДОВАНИЯХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ПРАЖСКОГО ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО КРУЖКА

Леся Солдатова

Киевский университет имени Бориса Гринченко
Украина, г. Киев, ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2
e-mail: l.soldatova@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0002-0250-1007

Статья посвящена исследованию сущности одного из важных вопросов лингвистической терминологии – понятие «язык» в исследованиях представителей Пражского лингвистического кружка.

Существует необходимость детерминации используемых понятий и закономерностей их развития в глобальном мышлении в разные исторические периоды развития человечества с целью создания информативной целостности.

Понятие «язык» интернационализировано во всех социумах и распространено в использовании, без понимания которого сложно проводить исследования, формировать правила и нормы использования коммуникативных инструментов.

По структурным позициям толковательной формулы содержания понятия (ТФСП) автором был проведен детальный анализ внутренне понятийных, смысловоразличительных и структурообразующих связей и отношений.

В исследованиях представителей Пражского лингвистического кружка выявлены общие элементы и противоположности внутри и вне понятия «язык» для понимания сущности, основ и принципов существования, взаимосвязей и взаимозависимостей, законов и закономерностей, законов нормирования языка для достижения подлинного кодирования информации, определения функциональной сущности и противоположностей внутри понятия, характеризующих процесс его развития.

В исследовании была использована и дополнена структура ТФСП, которая соответствует основным общенаучным знаниям, утвержденным практикой бытия человечества, и дает возможность нормировать представление о понятии.

Такой метод исследования способствует общему познанию понятий и четко очерченных специальных понятий (терминов), которые обладают динамичностью и склонностью к развитию в разные исторические периоды.

По результатам проведенного исследования были выявлены связанные элементы содержания, сущность, связи и отношения внутри понятия по структурным позициям ТФСП и синтезирована дефиниция понятия «язык» в исследованиях представителей Пражского лингвистического кружка.

Ключевые слова: *речь, информация, концепт, толковательная формула содержания понятия, Пражский лингвистический кружок.*

THE CONCEPT OF “LANGUAGE” IN THE RESEARCHES OF THE PRAGUE LINGUISTIC CIRCLE REPRESENTATIVES

Lesia Soldatova

Borys Grinchenko Kyiv University
18/2 Bulvarno-Kudriavska St., Kyiv (Ukraine).
e-mail: l.soldatova@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0002-0250-1007

Introduction. *The article reveals the essence of one of the most important issues of linguistic terminology – the concept of "language" in researches of the Prague linguistic circle linguists. It is necessary in the processes of human lives and societies.*

Purpose. *It is essential to determine already applied concepts and patterns of their development in global thinking in different historical periods of human development in order to create an informative integrity.*

The concept "language" is internationalized and widespread in all societies. It is difficult to conduct research, to form rules and regulations for the use of communicative tools without understanding this concept.

Methods. *The detailed analysis of internal conceptual relationships, distinctive meanings and structure forming connections of the concept "language" is performed by the use of the explanatory formula of notion content (EFNC). Common elements and opposites, foundations and*

principles of existence inside and outside, basics and principles of existence, correlation and interdependency, the laws and patterns, language normalization laws for achieving authentic coding information, the identification of the functional essence and existing contradictions inside that characterize the process of the concept development and existence were revealed in researches the Prague linguistic circle scholars.

The structure of EFNC was used and supplemented. It corresponds to the basic general scientific knowledge approved by the practice of human existence, gives the possibility to normalize ideas about the concept, contributes to the general knowledge of concepts and clearly defined special concepts (terms) that have dynamism and proneness to development in different historical periods.

Results. *The definition of the concept "language" was synthesized according to the structural positions of EFNC on the authority of the presented elements of content, essence, connections and relations within the concept.*

Originality. *Analysis of internal conceptual relationships, distinctive meanings and structure forming connections of the concept "language" was done by the explanatory formula of notion content (EFNC); the definition of the concept "language" was synthesized.*

Conclusion. *The concept of "language" is a special kind of human activity, mutual needs (man ↔ language), the heritage of mankind (spiritual and nation cultural codes), the attribute of national rights protection, mediator and component (in the process of communicative information), culture and civilization, concept of the theoretical level, structure and system of constants (oral and written language) and signs, means (imperfect) and tools (communication, mind detection, understanding the essence of things), an element of scientific research (complex, multifold with correlations), which are in interconnection and constant movements, the purpose of which is the reflection and authentic transmission of information, the creation and preservation of "pictures of the world" (codes of information images of each language).*

Functional essences are authentic formation, coding, storage and transmission of accumulated information regardless of time and space with cognitive, information-communicative, socio-creative, communicative and expressive functions.

Key words: *the Prague linguistic circle, explanatory formula of notion content, information, concept.*

Постановка проблеми. Важливим для багатьох наукових досліджень є сутність поняття «мова», актуальним – синтез повної та однозначної дефініції цього поняття на кожному етапі розвитку пізнання, яке не було б заміною одного поняття іншим (іншими) або спотвореним у філологічних, філософських, психолінгвістичних та інших науках.

Незважаючи на те що результати досліджень представників Празького лінгвістичного гуртка (ПЛГ) цікавили дослідників [В. М. Алпатов, Т. В. Булигіна, Н. Р. Джавршян, Л. Г. Зубкова, М. П. Кочерган та ін.], сутність поняття «мова» залишилася поза увагою.

Варто з'ясувати сутність поняття «мова» представниками ПЛГ для виявлення й узагальнення його особливостей, чим і зумовлена **актуальність** обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності поняття «мова» є досить важливим для багатьох наукових досліджень. «Мова – це динамічна система» [1, с. 15], тому дослідники, починаючи з індійської лінгвістичної традиції (VIII ст. до н. е. – II ст. н. е.) і до сьогодні, вивчають це поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що сутність поняття «мова» у представників ПЛГ окреслено неповно. Вивчаючи поняття «мова» у XX ст., деякі дослідники

не розглядають праці представників ПЛГ загалом [18], інші – не приділяють уваги сутності поняття «мова» у представників ПЛГ [9], а треті якщо й згадують про наявність цього поняття в працях представників ПЛГ, то не системно, без узагальнень і синтезу дефініції [11].

Мета і завдання статті полягають у дослідженні сутності поняття «мова», виявленні й систематизації спільних, закономірно пов'язаних елементів змісту сутності та протилежностей усередині поняття та поза ним на основі наукових досліджень лінгвістів ПЛГ; синтезі дефініції «мова» для діалектичного примноження знання про сутність цього поняття.

Виклад основного матеріалу. Представники ПЛГ, досліджуючи сутність поняття «мова» та відмежовуючи її від інших мовних утворень, застосовували структурний і функціональний підходи.

Представимо структуру, зв'язки та відношення всередині поняття за структурними позиціями ТФЗП [21, с. 32–40].

1. Опис поняття. Сутність усезагальної зони буття, частиною і/або одиницею якої є досліджуване поняття.

1.1. Опис буття поняття, його сутності за результатами аналізу попереднього знання [20, с. 20–22].

1.2. Виявлення буття поняття, явища його сутності за результатами аналізу досліджуваного періоду.

1.2.1. Посередник у процесі формування комунікативної інформації між минулим і теперішнім і носій культури і цивілізації.

Б. Гавранек визначав гармонійну єдність «мови» як «посередника» формування та зберігання зв'язку історії, культури народу та літературної мови, яка в комунікативних процесах є «носієм і посередником культури і цивілізації» [6].

1.2.2. Надбання людства: духовний і культурний коди нації (соціумне підґрунтя станів образів інформації) у соціумі та середовищі існування: «...мова є складовою частиною культури» [26, с. 379]. «Мовна система рідної мови має багато спільного з моральними принципами, на яких ми виховані» [16].

1.2.3. Засіб помітний у мові А. Едличка і В. Матезіуса:

1.2.3.1. Засіб спілкування і розуміння людини в соціумі. А. Едличка наголошував: «Літературна мова – це засіб суспільної комунікації» [10].

1.2.3.2. Засіб виявлення розуму і розуміння сутності речей. Мова – засіб формування інформації розумовими процесами суб'єкта (суб'єктів), які мають специфічні особливості, і людський метод розуміння сутності речей для інтроспекції (метод поглибленого дослідження і пізнання людиною моментів власної активності) в суб'єкт-суб'єктному і/або суб'єкт-об'єктному комунікативному процесі. В. Матезіус уважав: «Мова убога і неяскрава завжди свідчить про неглибоке і неповне знання предмета» [16].

1.2.3.3. Засіб відображення реальності, процесу формування та передання інформації, яка відображається в структурах мозку «двох суб'єктів – того, хто посилає знак, і того, хто його сприймає... третім постійним моментом, що визначає внутрішню будову знака тією реальністю, яку знак відображає» [3, с. 68].

1.2.4. Засіб та інструмент (знаряддя) діяльності людини. Засіб та інструмент (знаряддя) «суспільної комунікації» [10] в соціумі та між соціумами. Для перетворення стану дійсності в суб'єкт-суб'єктних і / або суб'єкт-об'єктних комунікативних процесах в інший

стан процесами автентичного формування, кодування, збереження та передання накопиченої інформації незалежно від часу та простору:

- у комунікативному процесі: «мова повинна відрізнятися «точністю», яка визначена, або кодифікована» [7];

- у розумовому процесі: «Оброблена літературна мова є зняряддям тонким і безвідмовним» [15].

Але представники Празького лінгвістичного гуртка вважали мову недосконалим засобом відображення та фіксації інформації в структурах мозку: «Ознакою норми літературної мови в зіставленні з побутово-розмовною мовою є її єдність» [10].

В. Матезіус для вдосконалення вимагав постійного унормування («правильна» мова): «...найбільш важливим і вирішальним критерієм правильності сучасної літературної мови є схожість сучасної норми з нормою» [15]. Учений застерігав: «Мова, норми якої розхитані... це ненадійний інструмент» [15], але чітко не визначав свого розуміння поняття «норма»;

- А. Едличка поділяв погляди В. Матезіуса: «...потрібно прагнути до стабільності мовної норми і її потрібно дотримуватися» [10];

- «Кодифікована норма». Й. Вахек застерігав, що недоліки в структурі, які існують у літературній мові в момент її кодифікації, можуть стати «гальмом» [5].

Деякі представники ПЛГ допускали й описували «креативне» порушення норм:

- Я. Мукаржовський писав: «Що стійкіше в певній мові літературна норма, то різноманітніші можливості її порушення і більші можливості для поетичної творчості. І, навпаки, що слабкіше відчувається норма мови, то менше можливостей для її порушення і вияву поетичної творчості» [17];

- Й. Вахек наголошував на певній шкоді від нормалізації: «...сильна нормалізація літературних мов часто породжує деякі недоліки в їхніх фонологічних системах» [5].

1.2.5. Недосконалий засіб. Інформація про стани, події дійсності і т. ін. повинна бути завжди конкретна, а основним законом її функціонування є автентичність. Б. Гавранек називав це «точністю» [6].

1.2.6. Атрибут. Літературна мова – «захист національних прав» [6], «атрибут народної самосвідомості» [6].

1.2.7. Поняття «мова» (langue) і «мовлення» (parole). М. Коржинек, Й. Вахек, М. Трубецької розділяли ці поняття. Мовлення протиставляють мові [13]:

- мовлення як наукова інтерпретація фактів: «...певні явища дійсності, які становлять об'єкт цього аналізу, абстракції і т. ін.» [13];

- мова, як концепт теоретичного рівня [8];

- «...мова має справу з абстрактними правилами і кінцевим, що обчислюються, інвентарем одиниць, а мовлення оперує незліченною безліччю конкретних явищ» [23, с. 8–9].

Й. Вахек класифікував мову:

- усна мова (акустичний образ) – «...система знаків, які можуть проявлятися акустично» [2];

- друкована мова – «посилений варіант писемної мови» [2];

- писемна мова – «...система знаків, які можуть реалізовуватися графічно» [2].

На думку Р. Якобсона, писемна мова є «трансформером усного мовлення» [26, с. 314].

1.2.8. Картина світу. Кожна мова має свої власні засоби вираження кодів образів інформації, які відрізняються від аналогічних засобів іншої мови зовнішнім виглядом, смисловим змістом й емоційним забарвленням, тобто кожна мова має свою особливу

систему номіналізації. Б. Трнка писав, що, «...ті самі формальні засоби, які виконують функцію показників в одній мові, в іншій можуть бути позбавлені цієї ролі» [22].

1.2.8.1. Неповторна якісна та кількісна визначеність вираження об'єктів та подій у просторі та часі. «...в мові закріплюється суспільно-історичний досвід людини – як загальнолюдський, так і національний» [24, с. 39].

На унікальності «картин світу» різних соціумів наголошував В. Матезіус: «Окремі мови і окремі говірки тієї самої мови мають у цьому плані свої відмінні риси» [16] в соціумі та у середовищі існування.

1.2.9. Система (об'єкт), яка потребує наукового дослідження, вивчення, нормування, опису. Елементи системи самі можуть бути системами.

1.2.9.1. В. Матезіус, М. Коржинек, Й. Вахек указували на системність мови. Мова – це система засобів вираження, «система дуже складна і до того ж багатопланова» з корелятивними зв'язками систем буття (перебувають у взаємній залежності, у взаємному зв'язку) для забезпечення стабільності: «...кожен її елемент пов'язаний з іншими одночасно в декількох різних напрямках» [16].

1.2.9.2. М. Коржинек приділяв багато уваги науковому дослідженню мови як системи норм (констант), які є засобом кодування та передання інформації («мовні норми») [13].

Й. Вахек розглядав функції «норм» (констант) як правопис ↔ вимова: узагальнення, фіксування інформації, однозначність смислових елементів, тобто нормування для забезпечення автентичного «переходу від однієї норми до іншої» [2] і виділяв дві різні норми нормування для усної мови та мови писемної: «Наявність двох мовних норм у цивілізованих мовах не викликає сумніву» і «Обидві норми доповнюють одна одну» [2].

1.2.9.3. Система знаків, яка потребує автентичності. Р. Якобсон писав про «мову» як систему систем [25, с. 102–117] і «...мова є однією із систем знаків» [25, с. 371].

Й. Вахек уважав, що «сутність мови як системи знаків полягає у невмотивованості відносин між звуковою формою і значенням» [3] і «...прагне до ясності і недвозначності знакової системи» – автентичності [2].

На думку В. Матезіуса, мова – це система знаків у розумовій діяльності людини, але «система виразних і комунікативних знаків є абстракцією та існує тільки в ідеалі» [16].

1.2.9.4. Система доцільних засобів вираження, «вірогідність якої можна виміряти лише тим, як вона корелює з метою» [15], тобто інформаційна щільність.

1.2.9.5. Система елементів. Й. Вахек розглядав мову як «систему елементів, систему складну», а «не як конгломерат випадкових елементів» [3, с. 261], а М. Трубецької із цього приводу зауважував, що «...мова являє собою ієрархічно організоване ціле» [23, с. 8–9].

1.2.9.6. Система в постійному русі, тобто динамічна і схильна до розвитку: мова заходиться в постійному русі: «...жодна мова не складає абсолютно врівноважену систему» [5]. Політичні, соціальні, економічні й релігійні умови та події є зовнішніми чинниками, а «...зовнішні чинники можуть впливати на розвиток мови» [5].

Представники ПЛГ прийнятним способом пізнання сутності поняття «мова» вважали її синхронний опис («без урахування попередніх стадій») [13], але не виключали діахронний.

Й. Вахек поділяв ці погляди і не відділяв синхронію від діахронії, а структурний підхід – від атомістичного (попереднього) [5].

1.2.9.7. Система систем («підсистем, або рівнів») [5].

1.2.10. Мова як структура. Мова – складне багатопланове утворення.

1.2.10.1. Б. Гавранек розглядав мову як структуру, сукупність усіх мовних елементів:

- мовне ціле (національна мова, шкільна мова, наукова мова, народна, «жива» мова, «народна» мовна свідомість) [7], у якому кожний елемент проявляє себе як частина цілого і представляє собою соціальне явище»:

- мова в індивідуальному використанні (розмовна, мова повідомлень) [6];

- мова в суспільно закріпленому використанні (мова естетична, поетична, наукова, ділова) [6];

- розмовна і «функціональна мова (функціональні діалекти)» [7].

1.2.10.2. А. Едличка розглядав сфери використання мови:

- «мова громадської сфери» і «мова приватної сфери спілкування» [10];

- літературна і книжна мова [10];

- «штучна» (літературна мова) та «природна» (народна мова) [10], які потребують нівелювання небезпечного розриву між ними.

1.2.11. Особливий вид і «продукт» людської діяльності»: перехід від зовнішньої структури до внутрішнього руху думки – відображення розумових та мозкових процесів, тобто «об'єктивного мислення» [6].

2. Виявлення функціональної сутності поняття, явища.

2.1. Когнітивна функція для забезпечення процесів мислення, пізнання та орієнтації у світі: «... висловлювати реальність, впливати на неї прямо або хоча б побічно» [3, с. 68].

2.2. Інформаційно-комунікативна функція – допомога пізнанню загалом та реальному комунікативному процесу спілкування з навколишнім світом (символами та їх образами) для відображення у свідомості станів буття:

- «Мова виражає точно, повно і ясно найтонші спостереження і думки» [15];

- «... завдання літературної мови пов'язувати якомога більше ціле, з потреби повного і певного висловлювання (особливо писемного), завдяки чому досягають найбільшої зрозумілості і визначеності вираження» [6];

- виражати «найрізноманітніші явища дійсності» [16].

2.3. Комунікативна – контактовстановлювальна функція людини з соціумом, соціуму та людини в соціумі: «Літературна мова – це засіб масової комунікації» [10].

2.4. Соціумотворча функція. Для свого існування та розвитку людям потрібна мова, а мові для існування й розвитку потрібні люди: «мова існує в мовному колективі» [4].

2.5. Комунікативно-експресивна функція мови з метою емоційного впливу, «комунікативні та експресивні потреби якого (колективу – Л. П. С.) вона покликана обслуговувати» [4].

2.6. Функції мовленнєвої діяльності. Р. Якобсон виділив різні лінгвістичні функції, які переплітаються і мають неоднакові форми реалізації: реферативну, емотивну, конотативну, фатичну, поетичну та метамовну [26, с. 326].

3. Основи і принципи існування буття поняття – взаємозв'язки та взаємозалежність у бутті: мова ↔ люди [5].

3.1. Мова як форма, сукупність усіх мовних елементів в індивідуальному і суспільно закріпленому використанні мови [6].

3.2. Узаємодія і взаємна обумовленість. У бутті все взаємопов'язане, відбуваються взаємопереходи та породження одним одного для досягнення психофізіологічності й функціональності (прагнення до «спрощення»): «Сучасний мовний розвиток виявляє тенденцію до зближення літературної та побутово-розмовної мови» [10].

4. Причинність і детермінізм. Внутрішні протиріччя: «Не заперечуємо наявності протилежно спрямованих диференціальних тенденцій» [10].

У бутті все взаємопов'язано, має системні відносини і причинно зумовлено, має об'єктивну доцільність та об'єктивну зумовленість (детермінізм): мова ↔ соціум [5].

5. Характеристики за основними категоріями пізнання буття. Закони нормування мови. Б. Гавранек наголошує на потребі «створювати і стабілізувати норми цієї мови, розвивати в неї багатство і різноманітність засобів, що відповідають усім потребам і всім завданням, які висувуються до літературної мови» [6], тобто «вимога зрозумілості (загальнодоступності)» [6], інтелектуалізація літературної мови (яку можна було б назвати також раціоналізацією) [6].

6. Специфічні характеристики понять (які належать до певної галузі знань):

6.1. Повнота та однозначність семантичного базису. М. Коржинек приділяв велику увагу науковій мові, указуючи на неточну термінологію, яка «здатна ввести в оману» [13]. В. Скаличко звертав увагу на те, що «багато граматичних термінів страждають відомою неточністю» [19].

На думку С. Карцевського «зайво і навіть шкідливо перекладати технічні наукові терміни» [12, с. 67], тому «наука зацікавлена у створенні однакової інтернаціональної термінології» [12, с. 72].

6.2. Інформаційна щільність та комунікативна швидкість. Й. Вахек ставив вимоги до інформаційної щільності та комунікативної швидкості мови:

- для писемної: «...від запису потрібна передусім швидка і точна інформація... досягнення ясності і недвозначності» [2];

- для усної: «...відповідь повинна бути швидка, закінчена й увиразнювати як емоційну, так і змістовну сторону фактів, які нас цікавлять» [3].

6.3. Некоректності лінгвістики викликані нестійкими нормами. В. Матезіус застерігав, що «мова, норми якої розхитані,... здатна... спотворювати задум мовця або письменника помилковими асоціаціями чи немилозвучністю» [15].

7. Мова як потрібність (коли одне буття потребує існування і розвитку іншого для свого існування та розвитку – взаємовплив, безперервний «ланцюг»):

- «...усна норма транспонується в писемну і навпаки» [2], тобто перебувають у внутрішній єдності при виникненні буття;

- «...норма літературної мови відрізняється від норми народної мови більшою функціональною та стилістичною диференціацією, більшою усвідомленістю і обов'язковістю своїх канонів» [6];

- мова потрібна для впливу на розвиток для свого існування та розвитку життя суспільства, а мові для існування і розвитку потрібне життя суспільства: «жодна мова не існує у вакуумі» [5].

8. Характеристика розвитку поняття. Розвиток протилежностей всередині поняття є рушійною силою процесу розвитку мови, взаємодією різних, протилежних сторін, виражених тенденціями:

8.1. «Нормування» і постійні «зміни»: мова «в ході свого розвитку не може не піддаватися зовнішньому впливу» [5].

8.2. Взаємопроникнення норми літературної мови і норми народної мови:

- нормами літературної мови є «...передусім письмові висловлення, однак беруть до уваги також і усні висловлення» [10];

- «...розшарування мовного цілого на місцеві діалекти» та «функціональне розшарування літературної мови» і под. [7].

9. Критерії прогресу та прогноз розвитку. В. Матезіус вважав, що «виразна гнучкість мови» є критерієм прогресу [16]. Для А. Едличка розвитком є внутрішня динаміка та розвиток норм [10], які зумовлені інтернаціоналізацією, розвитком різних галузей знань, потребою адаптації між лінгвістичними трансформаціями інформації тощо.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі.

Аналіз результатів проведеного дослідження дозволив зробити висновок, що представників ПЛГ об'єднувало розуміння сутності поняття «мова» як особливого виду людської діяльності, взаємопотреби (людина ↔ мова), надбання людства (духовний і культурний коди нації), атрибута захисту національних прав, посередника і складової частини (у процесі формування комунікативної інформації), носія культури і цивілізації, концепту теоретичного рівня, структури і системи констант (усної та писемної мови) і знаків, засобу (недосконалого) та інструмента (спілкування, виявлення розуму, розуміння сутності речей), елемента наукового дослідження (складний, багатоплановий з корелятивними зв'язками), які перебувають у взаємозв'язку та постійному русі, метою яких є відображення та автентичне передавання інформації, створення та збереження «картин світу» (кодів образів інформації кожної мови).

Функціональними сутностями є автентичні формування, кодування, збереження та передавання накопиченої інформації незалежно від часу та простору з когнітивною, інформаційно-комунікативною, соціумотворчою та комунікативно-експресивною функціями.

Перспективи подальших досліджень полягають у синтезі коректної і достатньої дефініції поняття «мова» методом використання ТФЗП для кожного історичного періоду й теоретичного контексту сьогодення передусім.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бебих В. В. Семантичний потенціал терміна відповідно до його належності до термінологічної системи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство*. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. Вип. I (29). С. 13–19.
2. Вахек Й. К проблеме письменного языка. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/vahек-probleme-pismennogo-106451.html> (дата звернення: 15.07.2020).
3. Вахек Й. Лингвистический словарь Пражской школы. Москва : Прогресс, 1964. 351 с.
4. Вахек Й. Письменный язык и печатный язык. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/vahек-pismennyiy-yazyk-pechatnyiy-106452.html> (дата звернення: 15.07.2020).
5. Вахек Й. Пражские фонологические исследования сегодня. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/vahек-prajskie-fonologicheskie-issledovaniya-106427.html> (дата звернення: 15.07.2020).
6. Гавранек Б. О. Задачи литературного языка и его культура. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/gavranek-zadachi-literaturnogo-yazyka-ego-106443.html> (дата звернення: 15.07.2020).
7. Гавранек Б. О функциональном расслоении литературного языка. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/gavranek-funktsionalnom-rassloenii-106447.htm> (дата звернення: 15.07.2020).
8. Данеш Фр., Вахек Й. Пражские исследования в области структурной грамматики на современном этапе. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/danesh-vahек-prajskie-issledovaniya-oblasti-106442.html> (дата звернення: 15.07.2020).
9. Джавршян Н. Р. Пражский лингвистический кружок и становление культурной семиотики в 20–30-е годы XX века: автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата филол. наук. Москва, 2008. 20 с.

10. Едличка А. О пражской теории литературного языка [About the Prague theory of the literary language]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/edlichka-prajskoj-teorii-literaturnogo-106453.html> (дата звернення: 15.07.2020).
11. Зубкова Л. Г. Эволюция представлений о Языке. Москва : Языки славянской культуры, 2015. 763 с.
12. Карцевский С. И. Язык, война и революция. Берлин : Рус. Универ. изд-во, 1923. 72 с.
13. Коржинек Й. М. К вопросу о языке и речи. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/korzjinek-voprosu-yazyike-106441.html> (дата звернення: 15.07.2020).
14. Матезиус В. Задачи сравнительной фонологии. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/matezius-zadachi-sravnitelnoy-106423.html> (дата звернення: 15.07.2020).
15. Матезиус В. О необходимости стабильности литературного языка. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/matezius-neobhodimosti-stabilnosti-106444.html> (дата звернення: 15.07.2020).
16. Матезиус В. Язык и стиль. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/matezius-yazyik-stil-106448.html> (дата звернення: 15.07.2020).
17. Мукаржовский Я. Литературный язык и поэтический язык. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/mukarjovskiy-literaturniy-yazyik-poeticheskij-106446.html> (дата звернення: 15.07.2020).
18. Плисецкая А. Д. Эволюция концепта ЯЗЫК в лингвистической науке XX века: дис. ... кандидата филол. наук . Москва, 2008. 276 с.
19. Скаличка В. Асимметричный дуализм языковых единиц. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/skalichka-asimmetrichnyiy-dualizm-yazykovyih-106429.html> (дата звернення: 15.07.2020).
20. Солдатова Л. П. Сутність та історизм розвитку змістового наповнення поняття «мова» у період кінця XIX ст. – першої третини XX ст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, Одеса. Вип. 37, т. 3, 2018. С. 20–22.
21. Солдатова Л. П. Поняття «дискурс»: проблеми визначення. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць. Вип. 46, ч. 4. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. С. 32–40.
22. Трнка Б. Несколько мыслей о структурной морфологии. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/trnka-neskolko-myisley-strukturnoy-106438.html> (дата звернення: 15.07.2020).
23. Трубецкой Н. С. Основы фонологии. Москва : Изд-во иностранной литературы, 1960. 372 с.
24. Шмуля Л. Мовна картина світу як результат пізнання та концептуалізації об'єктивної дійсності. *Вчені записки таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31 (70), № 3, частина 1. Серія : Філологія (мовознавство). 2019. Вип. 28. С. 39–45.
25. Якобсон Р. О. В поисках сущности языка. Семиотика. Москва : Радуга, 1983. С. 102–117.
26. Якобсон Р. О. Избранные работы. Москва : Прогресс, 1985. 460 с.

REFERENCES

1. Bebykh V. V. Semantychnyi potentsial termina vidpovidno do yoho nalezhnosti do terminolohichnoi systemy [The semantic potential of a term according to its belonging to the terminological system]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Movoznavstvo*. – Ternopil: Osadtsa Yu.V., 2018. Vyp. I (29). S. 13–19.
2. Vakhek Y. K probleme pis'mennogo yazyka [On the problem of written language]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/vahek-probleme-pismennogo-106451.html>.
3. Vakhek Y. Lingvisticheskiy slovar' Prazhskoy shkoly [Dictionary of the Prague School of Linguistics]. Moskva : Progress, 1964. 351 s.

4. Vakhek Y. Pis'mennyy yazyk i pechatnyy yazyk [Written language and printed language]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/vahek-pismennyiy-yazyik-pechatnyiy-106452.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
5. Vakhek Y. Prazhskiy fonologicheskoye issledovaniya segodnya [Prague Phonological Studies Today]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/vahek-prajskie-fonologicheskoye-issledovaniya-106427.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
6. Gavranek B. Zadachi literaturnogo yazyka i yego kul'tura [Tasks of the Literary Language and Its Culture]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/gavranek-zadachi-literaturnogo-yazyika-ego-106443.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
7. Gavranek B. O funktsional'nom rassloenii literaturnogo yazyka [On the functional stratification of the literary language]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/gavranek-funktsionalnom-rassloenii-106447.htm>. (data zvernennia: 15.07.2020).
8. Danesh Fr., Vakhek, Y. Prazhskiy issledovaniya v oblasti strukturnoy grammatiki na sovremennom etape [Prague studies in structural grammar today]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/danesh-vahek-prajskie-issledovaniya-oblasti-106442.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
9. Dzhavrshyan N. R. Prazhskiy lingvisticheskiy kruzhok i stanovlenie kulturnoy semiotiki v 20–30-e godyi XX veka [The Prague Linguistic circle and the formation of cultural semiotics in the 1920s and 1930s]: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk. Moskva, 2008. 20 s.
10. Yedlichka A. O prazhskoy teorii literaturnogo yazyka [About the Prague theory of the literary language]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/edlichka-prajskoy-teorii-literaturnogo-106453.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
11. Zubkova L. G. Evolyutsiya predstavleniy o Yazyke [Evolution of Ideas about Language]. Moskva : Yazyki slavyanskoy kul'tury, 2015. 763 s.
12. Kartsevskiy S. I. Yazyk, vojna i revolyutsiya [Language, War and Revolution]. Berlin : Rus. Univer. izd-vo, 1923. 72 s.
13. Korzhinek Y. M. K voprosu o yazyike i rechi [On the question of language and speech]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/korjinek-voprosu-yazyike-106441.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
14. Matezius V. O. Zadachi sravnitel'noy fonologii [The tasks of comparative phonology]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/matezius-zadachi-sravnitelnoy-106423.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
15. Matezius V. O neobkhodimosti stabil'nosti literaturnogo yazyka [On the Necessity of Stability of the Literary Language]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/matezius-neobkhodimosti-stabilnosti-106444.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
16. Matezius V. Yazyk i stil' [Language and style]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/matezius-yazyik-stil-106448.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
17. Mukarzhovskiy Y. A. Literaturnyy yazyk i poeticheskiy yazyk [Literary language and poetic language]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/mukarzhovskiy-literaturnyy-yazyik-poeticheskiy-106446.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
18. Plisetskaya A. D. Evolyutsiya kontsepta YAZYIK v lingvisticheskoy nauke XX veka [Evolution of the LANGUAGE concept in the linguistic science of the 20th century.]: dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Moskva, 2008, 276 s.
19. Skalichka V. Asimmetrichnyy dualizm yazykovykh yedinit [Asymmetric dualism of language units]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/skalichka-asimmetrichnyiy-dualizm-yazyikovykh-106429.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).
20. Soldatova L. P. Sutnist' ta istoryzm rozvytku zmistovoho napovneniya ponyattya «mova» u period kintsya XIX st. – pershoyi tretyny XX st. [Historicism and development of the essence of concept "language" (the end of the XIX – the first third of the XX century)]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Filolohiya»*, Odesa. Vyp. 37, t. 3, 2018. S. 20–22.

21. Soldatova L. P. Ponyattya «dyskurs»: problemy vyznachennya [Towards linguistic terminology normalization]. *Movni i kontseptual'ni kartyny svitu: zb. nauk. prats.* Vyp. 46, ch. 4. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Kyivivs'kyu universytet», 2013. S. 32–40.

22. Trnka B. Neskol'ko mysley o strukturnoy morfologii [Some thoughts on structural morphology]. URL : <https://sci.house/obschaya-lingvistika-scibook/trnka-neskolko-mysley-strukturnoy-106438.html>. (data zvernennia: 15.07.2020).

23. Trubetskoy N. S. Osnovy fonologii [Principles of Phonology]. Moskva : Izd-vo inostrannoy literatury, 1960. 372 s.

24. Shmulia L. Movna kartyna svitu yak rezultat piznannia ta kontseptualizatsii obiektyvnoi diisnosti. *Vcheni zapysky tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii.* Tom 31 (70), № 3, 2020. Chastyna 1. Serii: Filolohiia (movoznavstvo). Vyp. 28. 2019. S. 39–45.

25. Jakobson R. O. V poiskakh sushchnosti yazyka. Semiotika [In search of the language essence. Semiotics]. Moskva : Raduga, 1983, S. 102–117.

26. Jakobson R. O. (1985) *Izbrannyye raboty* [Selected works]. Moskva : Progress, 1985. 460 s.

Солдато́ва Леся Петро́вна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Київського університету імені Бориса Грінченка (Україна).

Солдато́ва Леся Петро́вна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры иностранных языков Киевского университета имени Бориса Гринченко (Украина).

Soldatova Lesia, candidate of philological sciences (PhD), associate professor, associate professor of the Department of Foreign Languages at Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine).

Стаття надійшла: 17.11.2020

Статтю прийнято до друку: 24.11.2020